

Szénási Endre alezredes:

PUTYIN OROSZORSZÁGA: OROSZ MENTALITÁS ÉS SZOFISZTIKÁLT BIRODALMI GONDOLKODÁS A KATONAPOLITIKÁBAN

ÖSSZEFOGLALÓ: A szerző tapasztalatai szerint a nyugati világban reménytelenül nem értik, illetve félreértik az orosz mentalitást.¹ Ennek elemzése során kiemelt figyelmet fordított az orosz katonai gondolkodásmódra. Az orosz mentalitás kérdését összekapcsolta a kortárs, putyini orosz birodalmiság elemzésével.² Néhány katonai konfliktus tapasztalatai alapján igyekezett bizonyítani, hogy mennyire kifinomult mindkettő. Reményei szerint az orosz gondolkodásmód, illetve birodalmiság jobb megértése hozzájárul a nyugati, koncepcionális hibák elkerüléséhez a Nyugat–Oroszország reláció számos területén.³

KULCSSZAVAK: orosz mentalitás, putyini Oroszország, birodalmi gondolkodás, posztszovjet térség

*„Oroszország misztikumba csomagolt talány egy rejtély belsejében”
Winston Churchill*

¹ Michael Specter: Dr. Dostoyevsky's Diagnosis, Deep in the Russian Soul, a Lethal Darkness. The New York Times, 1997. 06. 08. <http://www.nytimes.com/1997/06/08/weekinreview/deep-in-the-russian-soul-a-lethal-darkness.html> (Letöltés időpontja: 2015. 10. 20.)

Opposing ‚us versus them’ mentality on Russia. Deutsche Welle. <http://www.dw.com/en/opposing-us-versus-them-mentality-on-russia/a-17355915> (Letöltés időpontja: 2015. 10. 21.)

Roger Pulvers: Putin's siege-mentality Russia now firmly in the grip of a 'cold civil war'. The Japan Times, 2012. 09. 09. <http://www.japantimes.co.jp/opinion/2012/09/09/commentary/putins-siege-mentality-russia-now-firmly-in-the-grip-of-a-cold-civil-war/#.VkfnftKCtK4> (Letöltés időpontja: 2015. 10. 22.)

Nikolaas de Jong: Russia And The West. The Brussels Journal. <http://www.brusselsjournal.com/node/5145> (Letöltés időpontja: 2015. 10. 23.)

Stephen Blank: Russia's Military Doctrine Reflects Putin's Paranoia and Siege Mentality. Eurasia Daily Monitor, Volume 12, Issue 2, 2015. 01. 06. http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=43237&cHash=cf5f42c2c25a411960bc1adf004c81#.Vkneh9KCtK4 (Letöltés időpontja: 2015. 10. 23.)

² Guerman Diligensky – Sergei Chugrov: „The West” in Russian Mentality. Office for Information and Press, Brussels, Institute of World Economy and International Relations, Moscow, 2000. <http://www.nato.int/acad/fellow/98-00/diliguenski.pdf> (Letöltés időpontja: 2015. 10. 23.)

³ Anastasia Yermakova: Opinion: Why sanctions against Russia do not fully achieve the desirable outcome. The Drayton Tribune. <http://www.draytontribune.com/opinion-why-sanctions-against-russia-do-not-fully-achieve-the-desirable-outcome/> (Letöltés időpontja: 2015. 10. 25.)

⁴ „Russia is a riddle wrapped in a mystery inside an enigma” – Winston Churchill. In: Alessandro Vitale: Russia and the West: The Myth of Russian Cultural Homogeneity and the „Siberian Paradox”. The Telos Press, 2013. 01. 25. <http://www.telospress.com/russia-and-the-west-the-myth-of-russian-cultural-homogeneity-and-the-siberian-paradox/> (Letöltés időpontja: 2015. 10. 20.)

AZ OROSZ MENTALITÁS

Az orosz gondolkodásmód általában

A nyugati világ és Oroszország közötti kapcsolat ez utóbbinak az ukrajnai beavatkozása miatt súlyosan megromlott, ezért a Nyugat és Oroszország közötti kapcsolatrendszer felértékelte a problémakör vizsgálatát. A rendszerszintű okok közé tartozik – többek között – a két kultúrkört tekintve lényeges különbségeket mutató gondolkodásmód, illetve a részben erre épülő orosz birodalmiság, a birodalmi gondolkodásmód. Ne zavarjon meg minket az, hogy a birodalmiság kulturális sokszínűséget, különböző népek együttélését feltételezi. Az orosz birodalmiság vezető ereje Oroszország, ezért áll vizsgálatom középpontjában *orosz mentalitás*.

Az orosz gondolkodásmód tudományos igényű vizsgálata számos nehézséget vet föl. A hiteles elemzőtől megköveteli az orosz világ, a létforma, a kultúra stb. alapos ismeretét. Nem kerülhető meg az orosz nyelv magas szintű ismerete sem, mert e nélkül az eredeti források legnagyobb része nem hozzáférhető, nem tanulmányozható. Másrészt: a más nyelvre lefordított források legtöbbször óhatatlanul tartalmazzák azt az interpretációt is, amely már nem az orosz kultúrközeg sajátja. Képletesen fogalmazva: a fordítás révén az orosz mentalitást már olyan szemüvegen keresztül nézzük, amely torzítja az általunk látott képet. Ezért fordul elő az, hogy számos nyugati Oroszország-szakértő – bár igen sokat foglalkozik szakterületével – mégsem érti, illetve félreérti az orosz mentalitást, mivel reménytelenül rabja marad a saját kultúrközegének.

Az orosz gondolkodásmód tárgyalása során nehézséget okoz, hogy a téma szigorú értelemben tudományos módszerekkel nehezen megragadható, az elemzésben ennek megfelelően könnyen a szubjektív tényezők kerülhetnek túlsúlyba. Az elemzés eredményeit vitatók megkérdőjelezhetik nemcsak az eredményt, de a vizsgálat tudományos módszertanát is. Nehézséget jelent az is, hogy az orosz mentalitás megértése – hasonlóképpen minden más, idegen gondolkodásmódhoz – nyitottságot, empátiát és a téma iránti fogékonyságot is feltételez a más kultúrkörből származók részéről, ami sokszor hiányzik.

A továbbiakban az orosz gondolkodásmód néhány sajátosságát nyugati–orosz relációban vizsgálom, szűkítve ezzel vizsgálatunk tárgyát.

Amikor orosz emberről és nyugati emberről lesz szó, természetüket *koncentráltan* és általánosítva tárgyalom. Az olvasó világnézetétől függően bizonyos kifejezéseket, pl. lélek stb. lehet szó szerint, illetve tágabb értelemben felfogni, értelmezni.

„*A nyugati ember – az ész embere. Számára a legfontosabb a külső, materiális siker elérése. A hírhedt »amerikai álm« – ezt igazolja. Magas szociális helyzet, befolyás, gazdagság, dicsőség – ezekért az előnyökért él a nyugati ember, ezek elérésére fordítja élete minden energiáját. Az orosz ember a lélek embere, a szív embere.*”⁵ Nem véletlen, hogy az orosz irodalom klasszikusai olyan nagy hangsúlyt fordítottak az élet végső kérdéseinek a feszegetésére.⁶

⁵ Юрий Черепухин: Как преодолеть конфликт между Западом и Россией. Antifashist, 2015. 07. 18. <http://antifashist.com/item/kak-preodolet-konflikt-mezhdu-zapadom-i-rossiej.html> (Letöltés időpontja: 2015. 10. 25.)

⁶ Elena Bobrova: Great Russian literature „probes the ultimate questions of human life”. Russia Beyond the Headlines, 2015. 06. 19. http://rbth.co.uk/literature/2015/06/19/great_russian_literature_probes_the_ultimate_questions_of_human_li_47025.html (Letöltés időpontja: 2015. 10. 25.)

„[Az orosz ember – a szerző] számára a legfontosabb a belső, alkotó potenciál kibontakoztatása⁷ (az élet legkülönbözőbb szféráiban). Miről álmodozik az orosz ember? Az ősi szépségről, a vele való egyesülésről.⁸ A kreativitásért, az alkotó tevékenységért él. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy a nyugati ember kevésbé tehetséges, vagy az orosz ember kevésbé ambiciózus. Nem. Csak különbözőek az életcéljaik. A nyugati ember alkotó potenciálja csak az egyik eszköz a karrierje fejlesztése érdekében. Az orosz ember esetében ez pont fordítva van, a karrierben elért fejlődés az egyik eszköz lehet az alkotó potenciál kibontakoztatásában. Azt lehet mondani, hogy az értékeik azonosak, de teljesen más a prioritási sorrend.”⁹

Az orosz mentalitás egyik kulcskérdése, hogy az – minden látszattal szemben, amit más kulturális közegekből szemlélők egyszerűnek vagy akár primitívnek is foghatnak fel – kifejezetten bonyolult,¹⁰ még akkor is, ha a felszínen egyszerűnek látszhat. Az orosz gondolkodásmód – mint minden más gondolkodásmód – előnyökkel és hátrányokkal is jár, és mindkét esetben megvan a maga nehézsége. A „filozofikusságra” való hajlam jellegzetes orosz sajátosság, amit a nyugati szemlélő parttalan, értelmetlen vagy akár életidegen álmodozásként élhet meg. „Ahhoz, hogy valóban orosz ember legyen valaki (megfeleljen a maga természetének) hatalmas belső, lelki forrás szükséges, és állandóan dolgoznia kell a saját belső békéjén. Ellenkező esetben az orosz ember könnyen belekerül a természetéből adódó problémázónákba. Ilyenek legelőször is a külső passzivitás, a függőségre való hajlam (»valaki jönni fog és mindent elvégez helyettem«), a túlzásba vitt álmodozások, a naivitás és az alkohol iránti szenvedély (a saját erőfeszítést nem igénylő »lelki repülésre« való törekvés).”¹¹

Jellemző, hogy az egyénekre, az orosz emberekre vonatkozó, mikroszintű összefüggések sokszor közép-, sőt makroszinten, vagyis az orosz birodalmiság szintjén is érvényesülnek. Az alábbi gondolatokat az idézett szerző az orosz emberekre vonatkoztatja, de szó szerint ugyanezek a gondolatok a nyugati–orosz konfliktus egészére is vonatkoztathatóak:

„A nyugati ember kétféleképpen viszonyul az orosz emberhez. Egyfelől elmaradottabb és gyengébb lénynek tartja. Jobb esetben vágyat érez, hogy az orosz fölött valamilyen vezető szerepbe kerüljön. Rosszabb esetben pedig maga alá akarja rendelni és rákényszeríteni arra, hogy a nyugati emberre dolgozzon (az első nem zárja ki a másodikat). Másfelől viszont a nyugati ember érzi az oroszban a számára ismeretlen, rejtélyes erőt – a szív és a lélek erejét. Mintha érezné az orosz ember állandó, »aszimmetrikus válaszát«. Ez megijeszti a nyugati embert, és felerősíti benne a vágyat, hogy ha nem is megsemmisítse, de maga alá rendelje a »furcsa orosz«, rákényszerítse, hogy a nyugati ember szabályai szerint játsszon. Ugyanakkor a saját felsőbbrendűség érzete nem teszi lehetővé a nyugati ember számára, hogy elemezze az orosz ember »furcsa« tulajdonságait és megpróbálja őt megérteni.”

„Az orosz ember, amikor kis nyomás alá kerül, képes a nyomást észre sem venni. Ebben az esetben az orosz könnyű átejteti, sőt: valamennyi időre akár rá lehet kényszeríteni arra, hogy az agresszorral dolgozzon. Ez azonban csak egy bizonyos határig folytatódhat. A nyomás fokozódásával és egy bizonyos fájdalomküszöb eléréseivel az orosz ember mintegy átalakul,

⁷ Ez utóbbi nem keverendő össze a Nyugaton divatos individualizmussal és „önmegvalósítással” – a szerző.

⁸ Alexandra Buck: *The Prettier Sex: Understanding Gender Roles in Russia*. Berkley Center for Religion, Peace & World Affairs, 2012. 10. 25. <http://berkeleycenter.georgetown.edu/letters/the-prettier-sex-understanding-gender-roles-in-russia> (Letöltés időpontja: 2015. 10. 26.)

⁹ Юрий Черепухин: Как преодолеть конфликт между Западом и Россией. *Antifashist*, 2015. 07. 18.

¹⁰ Aphorisms and jokes about true Russian mentality. The Green Lea. <http://greenlea.ru/True-Russian-Mentality/> (Letöltés időpontja: 2015. 10. 26.)

¹¹ Юрий Черепухин: Как преодолеть конфликт между Западом и Россией. *Antifashist*, 2015. 07. 18.

miközben hatalmas erőre és aktivitásra tesz szert. (Innen ered az oroszok totemállata – a tajgai medve –, amely bizonyos időben lassú és kevéssé reagál a környezetére, de erős és dühös extrém helyzetekben.)”¹²

Az orosz katonai mentalitás

A továbbiakban néhány gondolat az orosz katonai gondolkodásmódról, amely – mint az orosz mentalitás egyik fontos eleme – szintén összefügg az orosz nagyhatalmisággal, illetve birodalmisággal. Egy, az orosz elektronikus sajtóban megjelent írás¹³ kitűnő összefoglalót ad az orosz katonai elszántság, a halált megvető bátorság eredetéről, amely sokszor megjelenik az orosz történelemben. Mindez az orosz büszkeség forrásává vált, az ellenségben pedig félelmet és értetlenséget szült. Ez az elemzés azért is figyelemre méltó, mert nagyfokú általánosság keretein belül maradván feltáruznak olyan összefüggések, amelyek felismeréséhez nem szükséges pl. konkrét történelmi személyiségek sorának jelentőségét megismerni, elemezni, életművüket értékelni, illetve vitatni.

Az orosz szerző a háborúk két fő típusát különbözteti meg: az *elfoglalásra* (megszerzésre) és a *megsemmisítésre* irányuló háborúkat.

Az *elfoglalásra* irányuló háborúk számos példáját adta a feudális Európa. Azonos vagy nagyon hasonló társadalmi berendezkedésű országok vívták ezeket a háborúkat egymással. Némi általánosítással és leegyszerűsítéssel: a győztes elfoglalta a vesztes területét, elvette a vesztes javainak egy részét, de mivel azonos vagy nagyon hasonló társadalmi berendezkedésű feudális, európai államok háborúiról van szó, a vesztesek a vereséget követően legfeljebb más hűbérúrnak fizettek adót, de – és itt a lényeg – élhető életük volt a katonai vereséget követően is. Ennek megfelelően a katonai vereség még nem a „világ vége”, a vesztes fél megadhatta magát az ellenségnek, és joggal reménykedhetett abban, hogy élhető életet fog élni. A feudális európai hatalmak ezért egymás között általában nem háborúztak életre-halálra, az utolsó életben maradt katonáig, az utolsó csepp vérig. Ez messzemenően kihatott a hadviseléssel kapcsolatos európai mentalitásra.

A *megsemmisítésre* irányuló háborúkra számos példával szolgál az orosz történelem. A feudális Oroszország sokat háborúzott a vele inkompatibilis társadalmi berendezkedéssel élő nomádokkal. A nomádok győzelmei során az orosz katonák vagy meghaltak, vagy fogságba estek és rabszolgává váltak, ami *nem volt élhető élet*. Az orosz feudalizmus gazdasági alapjait a nomádok győzelem esetén előszeretettel szétrombolták, a földeket pedig nem mezőgazdasági művelésre, hanem inkább legelőként használták. A vereséget szenvedett orosz katonák családjaira pusztulás vagy rabszolgasors várt.

Így az oroszoknak elvileg két lehetőségük volt. Az egyik: messzire *elköltözni*, ahová a nomádok már nem követhetik őket. Ez a lehetőség a többség számára nem adatott meg, nem vált többségi magatartássá. A feudális Oroszország nem is számolhatott ezzel reális megoldásként.

A másik lehetőség: életre-halálra harcolni a nomádok ellen. Ha az orosz katona megsebesült, de tudott még harcolni, harcolnia kellett tovább. Az orosz katonák halálának akkor volt értelme, ha magukkal tudtak vinni a halálba nomád ellenségét is.

¹² Уо.

¹³ „Как закалялась сталь, или Откуда есть пошел русский характер.” Topwar. <http://topwar.ru/75638-kak-zakalyalas-stal-ili-otkuda-est-poshel-russkiy-harakter.html> (Letöltés időpontja: 2015. 10. 26.)

Az oroszoknak igazából nem volt választási lehetőségük: mindhalálig harcolniuk kellett a nomád ellenség ellen. Évszázadok alatt kialakult az az orosz katonai mentalitás, amely a kíméletlen háborúról, a harc sebesülés utáni folytatásáról és halált megvető önfeláldozásról szól. Ez nem véletlen: ennek az előbbieken leírt, mély, történelmi okai vannak.

Tapasztalataim szerint a kortárs nyugati kultúrában az orosz katonák emberéletének feláldozhatóságával kapcsolatban nem az előbbi, tiszteletet érdemlő magyarázat honosodott meg. Épp ellenkezőleg. A nyugati szemléletmód szerint az orosz katonák élete egyszerűen csak feláldozható, mivel az emberi életnek az orosz társadalomban nincs értéke.¹⁴ Ez utóbbi álláspont igen negatív képet fest az orosz moralitás, sőt az orosz társadalom egészéről. Sokszor találkoztam vele egyetemi tanulmányaim során, illetve történelem szakot végzett kollégáim nagyobbik része is evidenciaként, közhelyként kezeli azt az összefüggést, hogy „az oroszoknál az emberéletnek nincs értéke”.

Az orosz katonák keménységének, elszántságának, kitartásának és nem utolsósorban önfeláldozásának az orosz nagyhatalmiság, illetve birodalmiság szempontjából óriási jelentősége van. Az ilyen orosz katonai mentalitás megnöveli Oroszország katonai képességeit, amire az orosz birodalmiság joggal támaszkodhatott, illetve támaszkodhat.

Az emberélet megőrzésének fontossága terén a putyini Oroszországban kézzelfogható fordulat következett be, a legkülönbözőbb értelemben. Nagyrészt már bekövetkezett, illetve lendületesen folytatódik a mennyiségi szempontokat hangsúlyosan kezelő, széles néptömegekre építő *tömeghadseregről* a minőségi szempontokat előtérbe helyező, hatékony, mobilis, flexibilis, *professzionális hadseregre* történő áttérés. A jól képzett személyi állomány iránti növekvő igény és a haditechnika egyre nagyobb kifinomultsága (bonyolultsága) mellett az emberélet és nem utolsósorban a haditechnika túlélése, a harcképességének a megőrzése felértékelődött, illetve felértékelődik.

Az orosz katonák életének háborús körülmények közötti megőrzésére az oroszok olyan módszereket, megoldásokat is kidolgoztak, amelyek egyedülállóak a világon. Klasszikus példa az Armata típusú alvázra szerelt T-14-es harckocsi. Az Armata a világon egyedülálló technológiával biztosítja a kezelőszemélyzet túlélését, ha a harckocsit kilövik,¹⁵ még akkor is, ha eközben a harckocsi saját lőszerkészlete is felrobban!¹⁶ A kezelőszemélyzet túlélését mindenekelőtt egy erősen páncélozott kapszula teszi lehetővé, amelyben a kezelőszemélyzet tartózkodik, fizikailag is elválasztva a teljesen automatizált lövegtoronytól, illetve a harckocsi lőszerkészletétől. A kezelőszemélyzet túlélését elősegíti az alváz korszerű, nehéz páncélzata, továbbá – a harckocsi lőszerkészletének esetleges felrobbanása esetére – a harckocsi tornyának könnyű (!) páncélzata is, amely szintén egyedülálló megoldás. Ez utóbbit a harckocsi fejlett, aktív elhárítórendszerei teszik lehetővé, és a kezelőszemélyzet megóvásának követelménye teszi szükségessé. A harckocsi lőszerkészletének esetleges felrobbanása esetén ugyanis a keletkező nyomás a torony „lerepülése” miatt minimálisan tud csak nőni, amivel a páncélkapszulában elhelyezkedő kezelőszemélyzet túlélése biztosítható.

¹⁴ David Satter: Russia Needs to Learn the Value of Human Life. Hudson Institute. <http://www.hudson.org/research/10482-russia-needs-to-learn-the-value-of-human-life> (Letöltés időpontja: 2015. 10. 26.)

Georgi Gotev: Polish MEP: Russians have no respect for human life. EurActiv. <http://www.euractiv.com/sections/global-europe/polish-mep-russians-have-no-respect-human-life-312996> (Letöltés időpontja: 2015. 09. 27.)

¹⁵ Западные СМИ с тревогой и восхищением обсуждают показ „Арматы”. Warfiles. <http://warfiles.ru/show-87329-zapadnye-smi-s-trevogoy-i-voshisicheniem-obsuzhdajut-pokaz-armaty.html> (Letöltés időpontja: 2015. 09. 27.)

¹⁶ Что представляет из себя танк Т-14 „Армата”? Warfiles. <http://warfiles.ru/show-87599-cto-predstavlyaet-iz-sebya-bashnya-tank-a-t-14-armata.html> (Letöltés időpontja: 2015. 09. 27.)

Ráadásul az Armata alváza a röviden ismertetett technológiával nemcsak harckocsik, de nehézpáncélozott szállító-, légvédelmi, lángszóró harcjárművek, műszaki járművek stb. bázisul is szolgál, vagyis egységesen, igen széles körű és így gazdaságos felhasználásra tervezték. Az orosz katonák életének megóvását szolgáló műszaki megoldások számos más példáját is említhetjük, pl. az orosz katonák egyéni felszerelésének korszerűsítése, illetve a legkülönbözőbb típusú járművek páncél- és egyéb védelmének a fejlesztése.¹⁷

Vannak olyan megoldások is, amikor nemcsak az adott védőfelszerelés vagy a harcjármű különféle védettsége biztosítja a katonák és a haditechnika túlélőképességét, hanem egész fegyverrendszerek a maguk komplexitásában a hatékony működésük révén.¹⁸

Az eddig tartósan alacsony olajár és a nyugati szankciók ellenére is növekvő orosz védelmi költségvetés 2015-ben várhatóan eléri a GDP 5,34%-át.¹⁹ Ez rekordnak számít a Szovjetunió felbomlása óta. További lényeges szempont, hogy hasonlóan magas védelmi költségvetés – még a jelenlegi kedvezőtlen gazdasági környezet fennmaradása esetén is – néhány évig fenntartható anélkül, hogy különösebb gondot okozna az orosz költségvetés számára. Mindez lehetővé teszi ambiciózus védelmi reform végrehajtását.

„Az amerikai Védelmi Minisztérium honlapja szerint a NATO főparancsnoka, az USA légierijének tábornoka, Philip Breedlove vezérezredes a következőket mondta az amerikai Kongresszus előtt áprilisban (2015 – a szerző): Nem értjük teljes mértékben Putyin szándékait. Amit tehetünk: tanulunk cselekedeteiből, és amit látunk, az növekvő orosz képességekre, jelentős katonai modernizációra és ambiciózus stratégiai célokra enged következtetni.”²⁰

Az orosz katonai képességek fejlesztése szempontjából figyelemre méltó, hogy a minőségi és a mennyiségi paraméterek egyidejű emelése történik, ami a nyugati világban nem jellemző. *„Míg az egyenruhás élőerő létszáma 2011 óta minden nyugati államban csökkent, az orosz haderő létszáma 2011 és 2014 első félév vége között 25%-kal nőtt és elérte a 850 ezret.”²¹*

A PUTYINI OROSZORSZÁG

„1991. december 7–8. között a Szovjetunió három szláv köztársasága, így Oroszország, Belorusszia és Ukrajna vezetői a nyugat-fehéroroszországi belovezi erdő egyik vadászházában döntöttek a birodalom megszűnéséről. Ezzel párhuzamosan alakították meg a Független Államok Közösségét, melyhez további 9 köztársaság csatlakozott. 1991. december 25-én Gorbacsov lemondott, és ugyanezen a napon a Szovjetunió is megszűnt. Későbbi jogutódja Oroszország lett.”²²

¹⁷ Секретный „Урал”: от чего уберезет бойцов бронекабина „Торнадо”? Warfiles. <http://warfiles.ru/show-96128-sekretnyy-ural-ot-chego-uberezhet-boycov-bronekabina-tornado.html> (Letöltés időpontja: 2015. 09. 27.)

¹⁸ Российская САУ 2С19М2 „Мста-С” превосходит американскую САУ М109А7 „Паладин”. Warfiles. <http://warfiles.ru/show-91021-rossiyskaya-sau-2s19m2-msta-s-prevoshodit-amerikanskuyu-sau-m109a7-palladin.html> (Letöltés időpontja: 2015. 09. 27.)

¹⁹ Mark Adomanis: Russian Military Spending: Drawing Blood From A Stone. Forbes. <http://www.forbes.com/sites/markadomanis/2015/05/19/russian-military-spending-drawing-blood-from-a-stone/> (Letöltés időpontja: 2015. 09. 27.)

²⁰ The Secret Money Behind Vladimir Putin’s War Machine. Bloomberg, 2015.06.02. <http://www.bloomberg.com/news/articles/2015-06-02/putin-s-secret-budget-hides-shift-toward-war-economy> (Letöltés időpontja: 2015. 09. 27.)

²¹ Uo.

²² Virág Attila: Elgázolt szuverenitás. Politikatudományi Intézet, PhD-értekezés, 116. http://phd.lib.uni-corvinus.hu/745/1/Virag_Attila.pdf (Letöltés időpontja: 2015. 10. 03.)

„A birodalom megszűnése után Oroszország a Szovjetunió területének 76 százalékával rendelkezhetett, amivel továbbra is a világ legnagyobb kiterjedésű államának mondhatta magát. Ugyanakkor lakosságának mindössze 51, gazdasági potenciáljának 60, tudományos kapacitásának nagyjából 50 százalékát örökölte meg.”²³ Elég rápillantanunk a Szovjetunió és Oroszország térképére, és nyilvánvalóvá válik, hogy amit Oroszország a Szovjetuniótól örökölt, az nagyon sok.

A KGST és a Varsói Szerződés, illetve az egész „szocialista világrendszer” felbomlása új helyzetet teremtett Oroszországban is. A Szovjetunió szétesése utáni jelicini Oroszországban a sértett nagyhatalmi ambíciók, a kudarcot vallott birodalmiság, a tömegek számára komoly politikai, gazdasági sokkhatásként jelentkező átalakulás elbizonytalanodást, identitásválságot és útkeresést eredményezett. A jelicini időszak alapvetően negatív gazdasági és társadalmi trendjeit, a Nyugat felé történő orosz nyitás kudarcát követően Putyin hatalomra kerülése új, fellendüléssel és konszolidációval jellemezhető korszakot nyitott.

„Jelcin második elnöki ciklusa legvégén, 1999 szilveszterén váratlanul lemondott, és Vlagyimir Vlagyimirovics Putyin miniszterelnököt kérte föl az államfői teendők ellátására. Végül Putyint 2000 tavaszán választották meg Oroszország második elnökévé. Ekkorra Oroszország kül- és belpolitikai értelemben is komoly kihívásokkal találta szemben magát. Moszkva számára a legfőbb belső fenyegetést a szeparatista és az orosz oligarchikus törekvések okozták; a külső stabilitás esetében az orosz határok mentén terjeszkedő NATO jelentett komoly kihívást. Putyin első államfői ciklusát ezért Oroszország belső és külső szuverenitásának helyreállítása és az államon belüli erózió felszámolása vezérelte. A konszolidáció alapját az állami recentralizáció, másrészt a kormányzati működés szempontjából stratégiai fontosságú ágazatok megerősítése és állami felügyelet alá vonása jelentette.”²⁴

A szofisztikált nemzeti ideológia alapjainak lerakása, az erősödő nemzetközi nagyhatalmi státus, a szakítás a hagyományos FÁK-politikával – ezek váltak az orosz külpolitika meghatározó, új jellemzőivé – azt eredményezték, hogy a Nyugatnak is újra kellett értékelnie Oroszország helyét, szerepét a nemzetközi rendszerben. Elavulttá váltak a nyugati politikai elitben, a médiában, a közvéleményben megmaradt sztereotípiák, melyek szerint Oroszország egy lesajnált, hanyatló, dezintegrálódó, permanens válságban lévő, állandó identitásproblémákkal bajlódó, retrográd, hajdanvolt neoimperialista nagyhatalom, és ha valahol mégis fejlődést produkál, akkor is csupán agresszív „kishatalomnak” tekintendő.

A realitások azt mutatják, hogy a putyini új Oroszországgal egyre inkább úgy kell számolni a nemzetközi kapcsolatokban, mint egy fejlődő nagyhatalommal, amely – egyre kiforrottabb identitással, megerősödött gazdasági alapokon – nemzeti érdekeit erősebben és hatékonyabban fogja érvényesíteni.

Mindezek ellenére Nyugaton az említett sztereotípiák tovább éltek, illetve legfeljebb fáziskéséssel szorultak némiképpen vissza. Sőt a „gyenge Oroszországgal” kapcsolatos sztereotípiák újjáéledésének új alapokat adtak az alacsony olajár és a nyugati szankciók Oroszország ellen. Az említett sztereotípiák újjáéledése annak ellenére bekövetkezett, hogy a szankciók sem a várt politikai hatást (Oroszország ukrajnai beavatkozásának megszüntetése, Putyin népszerűtlenné válása és akár leváltása stb.), sem a várt gazdasági hatást (az orosz gazdaságnak a szankciók miatti megrendülését) nem érték el. Putyin népszerűsége soha nem látott méretűre nőtt, az orosz gazdaság pedig „váratlanul” jól ellenáll a szankciós nyomásnak.²⁵

²³ Uo. 117.

²⁴ Uo. 129.

²⁵ Mark Adomanis: Russian Military Spending: Drawing Blood From A Stone. Forbes.

A putyini Oroszország birodalmisága

A kortárs Oroszországot Nyugaton szokták elavult, 19. századi birodalmisággal vádolni. Maga a birodalmiság mint kortárs nyugati „címke” a mi kultúránkban általában negatív csengésű, az orosz kultúrkörben viszont általában nem az.

A nyugati ember számára a birodalmiság – többek között – azt jelenti, hogy van egy erős ország, a „birodalom”, amely rákényszeríti akarátát akár a birodalmon belül élő népekre, akár a birodalmon kívüli országokra. Szokás a birodalmiságot azonosítani a „határnélküliséggel”, illetve az expanzió igényével is.

A putyini Oroszország esetében a cárizmus intézményének egy sajátos, kifinomult változatával van dolgunk. Akár Putyin az elnök és Medvedyev a kormányfő, akár fordítva: tudható, hogy kinek a kezében összpontosul a hatalom Oroszországban. A „tandem” feje egyértelműen „minden oroszok cájja”, Vlagyimir Vlagyimirovics Putyin. Azért játssza ezt a hatalmi játékot, mert nem kívánja a Nyugat kritikáit hallgatni a diktatúráról, amikor az elnök korlátlan ideig uralkodhat, egészen kihalásig. Persze mindenki tudja, miről is van szó valójában, de a formális követelményeknek Putyin eleget tesz. Illetve annyiban nem, hogy az újraválaszthatósága előtt – akár elnökként, akár miniszterelnökként – nem jelenik meg jogi természetű korlát.

Az orosz birodalmiság egyik lényeges jellemzője, hogy az igazán nagy vezetők, hadvezérek általában megtalálták az útjukat a hatalomhoz: ez Oroszország „természetes” állapota. Természetesen van példa ennek az ellenkezőjére is, történelmi korszakok szintjén is. Ahogy az oroszok mondják: „Az erdő megcsinálja önmagát.” Gondolhatunk sokakra, pl. Kutuzovra, aki például vállalta Moszkva feladását(!) is. Gondolhatunk Zsukovra is, aki mindig a legnehezebb frontokon teljesített szolgálatot, sikerrel. A Szovjetunióknak számos, tehetséges és sikeres tábornoka volt pl. a második világháborúban, de Zsukov-szintű tábornok csak egy volt, mint ahogy Kutuzov-szintű is csak egy (a tábornokai nem értettek egyet Moszkva feladásával, pedig ez volt a helyes döntés).

Putyinról szokás azt mondani, hogy az ismeretlenségből, alulról jött vezető, de mégis megtalálta a hatalomhoz vezető utat, és nagy formátumúnak, sikeresnek bizonyult. A Nyugat sokszor nem érti Putyint, de a világ legbefolyásosabb emberei között tartja számon. Magyarországon szokás azt is gondolni, hogy Putyinnak nincs – politikai értelemben vett – megfelelő súlyú ellenfele. Ha a kortárs vezetők kínálta politikai palettát nézzük, akkor ebben sok igazság van. Ugyanakkor, ha igaz a tétel, hogy „az erdő megcsinálja önmagát”, akkor igaz lehet az is, hogy az új, nagy formátumú vezetőt is ki fogja termelni Oroszország, ami szükségszerű. Ezt a vezetőt ma még személy szerint nem látom, ami nem azt jelenti, hogy nem is létezik. Az részletkérdés, hogy a nagy formátumú új vezető közvetlenül Putyin után fog következni, vagy lesz valamilyen átmeneti korszak, amikor még nincs igazi „cár” Oroszországban.

A hagyományos és a modern orosz birodalmiság összehasonlítása az alábbiakban foglалható össze:²⁶

²⁶ Virág Attila: Elgázolt szuverenitás. Politikatudományi Intézet, PhD-értekezés, 109.

Hagyományos orosz birodalom	Modern orosz birodalom
Beláthatatlanul nagy terület	Beláthatatlanul nagy terület
Elvi határtalanság	Expanzió irányának doktrínák szerinti meghatározása
Etnikai, vallási, kulturális, nyelvi sokféleség	Etnikai, vallási, kulturális, nyelvi sokszínűség doktrínák szerinti preferálása
Egyetemes eszme	Egyetemes eszmék helyett doktrínák változékonyasága
Centrum vs. birodalmi periféria	Birodalmiság vs. nemzetállamiság
Változtatlanság, időtlenség, tartós fennmaradás	Birodalmiság tartós fennmaradása a doktrínák küzdelme és változásai mellett

A kortárs orosz birodalmiság ideológiai alapjai – Alekszandr Dugin

A kortárs orosz birodalmiság talán legjelentősebb ideológusa Alekszandr Dugin, aki Zbigniew Brzezinski orosz megfelelőjének (ellenfelének) tartja magát. A geopolitika alapelveit tekintve egyetért Brzezinskivel, viszont geopolitikai szándékaikat tekintve ellentétes álláspontokat képviselnek. Dugin szerint Oroszország a „szárazföld” és az Amerikai Egyesült Államokkal, a „tengerrel” áll szemben: törekvéseiket egymás ellen, egymás rovására igyekeznek érvényesíteni.

„*Publikációiban Dugin [...] az intellektuális kritika, az elmélyült világanalízis feltételének is eleget tett.*”²⁷ Elemzéseik között szerepel a kortárs ukrán válság témaköre is, beleértve az orosz katonai beavatkozás lehetőségeit is.²⁸ Szerinte az ukrainai államcsíny – amellyel megdöntötték Janukovics elnök hatalmát – azért következett be, hogy végleg egymás ellen fordítsák Ukrajnát és Oroszországot. A kijevi atlantista fordulatra Moszkva szimmetrikus válaszában tekinti a Krím visszavételét.

Dugin elemezte az orosz társadalom tagozódását a hazafiság, ennek megfelelően az ukrán konfliktus kapcsán kialakított álláspontok tekintetében is.

Az orosz birodalmiság katonai koncepcionális és módszertani alapja – Valerij Geraszimov

Oroszországnak a posztszovjet térségben történő – észtországi, ukrainai és grúzai – beavatkozásai mindegyikében a Geraszimov-doktrína számos kulcsfontosságú eleme fellelhető.

„*Amikor az ukrán válság drámaian felforrósodott [...] csodáltam az orosz állam képességét, hogy ilyen sok, különböző eszköz mozgósítására képes szomszédja destabilizálása céljából. Teljesen egyértelművé vált, hogy orosz politikusok, újságírók, állítólagosan nem kormányzati szervezetek, állami cégek, elemző műhelyek, a haderő, a bíróságok, kormányzati ügynökségek és a Duma ugyanazon utasításoknak megfelelően, ugyanazon célok elérésén*

²⁷ Horváth Róbert: Érdemek és végzetes tévedések: Alekszandr Dugin. Isteni város. <http://www.istenivaros.hu/roberthorvath/dugin.html> (Letöltés időpontja: 2015. 10. 04.)

²⁸ Александр Дугин: О Новороссии и вводе войск. Геополитический анализ, Novorossia. <http://novorossia.su/ru/node/3321> (Letöltés időpontja: 2015. 10. 04.)

dolgoznak. Akkoriban megjegyeztem [...], hogy a válság megmutatta annak az »unitárius államnak« a hatékonyságát, amelyet Vlagyimir Putyin orosz elnök 1999 óta épít.»²⁹

Geraszimov orosz vezérkari főnök egy cikkében érdekes elemzést ad a 21. századi konfliktusok, háborúk természetéről.³⁰ Mielőtt Geraszimov tábornok cikkének jelentőségét lebecsülnénk arra hivatkozva, hogy a benne leírtak a szerző saját álláspontját és nem a hivatalos, állami szinten jóváhagyott orosz biztonság- és védelempolitikai stratégiai dokumentumokban foglaltakat tartalmazza, célszerű a két „műfaj” viszonyát röviden megvizsgálni.

A hivatalos, stratégiai dokumentumok az adott állam által kidolgozott, letisztult, „politikailag korrektnek” tartott értékeléseket, feladatokat stb. tartalmazznak. A stratégiai dokumentumok egy részét belső és külföldi „fogyasztásra” egyaránt szánják, más részük minősített és csak szűk kör számára hozzáférhető. A beosztásában lévő orosz vezérkari főnök cikke félhivatalos orosz álláspontnak tekinthető, és mint olyan, több öszinteséget engedhet meg magának, mint a nyílt minősítésű stratégiai dokumentumok. Ha Geraszimov már mint „leköszönt” vezérkari főnök írta volna meg a cikket, az abban foglaltak már nem félhivatalos, hanem sokkal inkább *nem hivatalos* álláspontként lennének kezelendők. A hivatalos és a félhivatalos álláspontok valójában jól kiegészítik egymást.

Geraszimov tábornok cikke elméleti szinten feldolgoz számos kortárs válságot, ami alapján kirajzolódik, hogy az orosz vezérkari főnök nevéhez köthető Geraszimov-doktrína valójában nemcsak az orosz államra jellemző elmélet és gyakorlat, hanem nyugati államok is ilyen vagy ehhez nagyon hasonló logikával és módszertannal hatnak számos országra vagy régióra. További kérdés, hogy a felek jellemző módon nem nyilatkoznak őszintén szándékaikról, céljaikról, módszereikről, azokat igyekeznek elleplezni. Információs hadviselést folytatnak, tagadják érintettségüket a konfliktusokban. Nyugati politikusok és állami vezetők például nem szoktak úgy nyilatkozni, miszerint a színes forradalmat pl. Ukrajnában ők tervezték, szervezték, finanszírozták volna abból a célból, hogy a legitim vezetést leváltásák, és helyette nyugatbarát, nacionalista és oroszellenes erőket segítsenek hatalomra Oroszország meggyengítése céljából. Orosz vezetők pedig baráti országgént nyilatkoznak Ukrajnáról, és azt állítják, hogy az ukrán válságnak Oroszország nem részese. Ha esetleg fölmerülne, hogy Oroszország tudatosan destabilizálni igyekszik az általuk oroszellenesnek, nyugatbarátnak és nacionalistának tekintett ukrán hatalmat annak megdöntése céljából, az orosz vezetők ezt tagadnák.

A koncepció keretét a következő felismerés adja:

„A 21. századra jellemző tendencia a háború és a béke közötti határvonal elmosódása. Háborút már nem hirdetnek, és ha már háború van, az nem az általunk megszokott sablonok szerint történik.

A katonai konfliktusok tapasztalatai – többek között azoké, amelyek színes forradalmakhoz kötődnek Észak-Afrikában és a Közel-Keleten – megerősítik, hogy egy elég jól működő állam néhány hónap vagy akár néhány nap alatt átalakulhat kíméletlen fegyveres

²⁹ Robert Coalsón: Top Russian General Lays Bare Putin's Plan for Ukraine. Huffington Post. http://www.huffingtonpost.com/robert-coalson/valery-gerasimov-putin-ukraine_b_5748480.html (Letöltés időpontja: 2015. 10. 02.)

³⁰ Валерий Герасимов: Ценность науки в предвидении – Новые вызовы требуют переосмыслить формы и способы ведения боевых действий. VPK News. <http://www.vpk-news.ru/articles/14632> (Letöltés időpontja: 2015. 10. 02.)

harc arénájává, válhat külföldi intervenció áldozatává, zuhanhat a káosz szakadékába, kialakulhat humánkatasztrófa és polgárháború.”³¹

Anélkül, hogy teljességre törekednénk, a Geraszimov-doktrína néhány fontosabb *konceptcionális eleme* a következő:

- a háborúnak el nem ismert konfliktusok következményei pusztító hatásukat tekintve egyenértékűek lehetnek a klasszikus értelemben vett háborúéval;
- felértékelődött a nem katonai eszközök szerepe a politikai és a stratégiai célok elérésében, illetve a katonai erő rejtett alkalmazása;
- a széles körben alkalmazott nem katonai eszközök között kiemelt szerepet kapnak politikai, gazdasági, információs, humanitárius és egyéb intézkedések;
- felértékelődött a mobil összhaderőnemi katonai csoportosítások szerepe, amelyek egységes információs térben működnek;
- a fejlett információs technológiák jelentősen lecsökkentették a fizikai tér jelentőségét;
- nagy katonai csoportosítások fronton történő összecsapása növekvő mértékben elavult;
- fő módszerré vált a harcérintkezés (kontaktus) nélküli, távoli ráhatás az ellenségre;
- elmosódik a határ a hadászati, a hadműveleti és a harcászati szintek között;
- az ellenség megsemmisítése annak teljes mélységében egyidejűleg zajlik;
- nő a háborúk dinamizmusa;
- előtérbe kerül a legkorszerűbb (robotizált, nagy pontosságú, új fizikai elvek feltalálásán alapuló stb.) haditechnika szerepe;
- megnő az aszimmetrikus hadviselés szerepe, jelentősége.

Az orosz birodalmiság kifinomultsága néhány kortárs konfliktusban

A továbbiakban néhány kortársnak tekinthető konfliktus elemzése következik, amelyek bizonyítják, hogy az orosz vezetés bonyolult helyzetekben képes helyes döntéseket hozni. Még hozzá nem „sablonos” döntéseket, amelyek a posztszovjet térségben az orosz gazdasági, de főleg katonai erőfölény alapján kínálkoznak: pl. „rendszerátalakítás” („regime change”), vagyis oroszbarát hatalom kieroszakolása orosz katonai győzelmet követően az egész legyőzött országban. Az orosz birodalmiságra – a bőségesen rendelkezésre álló tapasztalatokból kiindulva – pontosan a konkrét helyzet mély megértésére alapozva, az orosz érdekek szempontjából helyes stratégia kiválasztásából következő, hatékony, eredményes megoldások jellemzőek. A továbbiakban ennek illusztrálására áttekintünk néhány kortárs konfliktust.

Észtország

A 2007-es, mintegy három hétig tartó, Észtország elleni orosz kibertámadást a második világháborús bronzkatona emlékmű áthelyezése körüli események miatti orosz sértődöttség és felháborodás váltotta ki.³² Ugyanakkor lehetőség kínálkozott, hogy Oroszország a gyakorlatban is kipróbálja elektronikai hadviselési képességeit egy NATO-tagállam (!) ellen.

Észtország abból a szempontból is ideális célpontnak bizonyult, mivel a világ egyik legnagyobb mértékben elektronizált közigazgatásával, bankrendszerével stb. rendelkezik. Az orosz kibertámadás kiterjedt az észti közigazgatásra, kiemelten a minisztériumokra,

³¹ Uo.

³² Russia accused of unleashing cyberwar to disable Estonia. Guardian. <http://www.theguardian.com/world/2007/may/17/topstories3.russia> (Letöltés időpontja: 2015. 10. 02.)

továbbá bankokra, magáncégekre, politikai pártokra stb. A kibertámadás jellegzetessége a tagadhatóság és a kétértelműség, ami a kifinomult orosz birodalmiság egyik jellemzője a beavatkozások során.³³ Szakértők szerint Oroszország nagyobb kárt is okozhatott volna, ha erre lett volna politikai akarat.

Grúzia

Lehet vitatkozni arról, hogy a 2008-as grúziai orosz katonai beavatkozás előtt a felek közül ki kit és mennyit provokált. A háborút azonban Grúzia kezdte: 2009 szeptemberében az EU tényfeltáró missziója a háború okaként Grúzia illegális támadását jelölte meg Chinvali – a déloszét „főváros” – ellen.³⁴ Grúzia ráadásul tüzérségi tűz alá vett egy orosz békefenntartó laktanyát, abban a reményben, hogy az objektumban lévő oroszok kézfegyverzetük miatt tehetetlenek lesznek a grúz haderővel szemben. A laktanyában tartózkodó orosz katonák halálával, illetve megsebesülésével Grúzia klasszikus „*casus belli*”-t produkált.

Érdekes kérdéseket vet fel, hogy miben reménykedett ekkor a grúz vezetés. Főleg azok után, hogy a korabeli tudósítások szerint az orosz külügyminiszter-helyettes még a háború előtt többször figyelmeztette telefonon a reintegrációért felelős grúz minisztert, hogy ne kezdjenek háborút, mert abból Oroszország nem maradhat ki. A déloszét „elnök” pedig napokkal a háború kitörése előtt televíziós nyilatkozatában felhívta a lakosság figyelmét, hogy „cáfolhatatlan” bizonyítékokkal rendelkezik arra vonatkozóan, hogy a grúz invázió hamarosan bekövetkezik. Oroszország tehát tudta előre, hogy háború lesz. Ez nyilvánvaló azért is, mert a grúz felkészülést a háborúra annak méretei miatt is nehéz lett volna az orosz hírszerzés elől eltitkolni.

Vajon miben reménykedett a grúz vezetés az öntudatára ébredt, *erős* putyini Oroszországgal szemben, hogyha a 1990-es évek elején a *gyenge* Oroszország is kiverte a grúz haderőt Abháziából és Dél-Oszétiából? Pedig akkor még szó sem volt Grúzia NATO-tagságra törekvéséről, illetve az Oroszországot elkerülni kívánó gáztranzitról. Ez utóbbi például milliárdos üzlet, ha sikerülne Oroszországot versenyhelyetbe kényszeríteni. Ebből az a következtetés is levonható, hogy a nyugati nagyhatalmakkal folytatott háttéralkuk során a nyugatiak nem tudnak olyan sokat ígérni Oroszországnak, hogy az beengedje Grúziát a NATO-ba, biztonságossá téve ezzel az alternatív gázszállítási szárazföldi tranzitútvonalat.

Az orosz katonai beavatkozás néhány nap alatt győzelemhez vezetett. A szofisztikált orosz birodalmiság sok mindenben megnyilvánult. Oroszország nem bombázta a grúz védelmi minisztériumot, a titkosszolgálatok épületeit, amelyek egy „normális” háború során első számú katonai célpontokká válnak. Nem bombázta a civil infrastruktúrát sem, a grúz haderőt pedig hagyta elmenekülni. Nem foglalta el egész Grúziát, csak a két szakadár régiót: Abháziát és Dél-Oszétiát. Csak addig foglalta el a nemzetközi jogi értelemben mind a mai napig grúzoknak tekintett területeket, ameddig a társadalmi támogatottsága tartott. Nem gondolkozott rendszerváltásban.

Grúzia NATO-tagsági ambícióit az orosz birodalmi beavatkozás hatékonyan gátolja, mert Grúziának területi konfliktusa van Oroszországgal, amit nem vihet be a szövetségbe. Oroszország ugyanis a háborút követően a Duma egyhangú(!) döntésével hivatalosan elismerte a két szakadár régió önálló államiságát, amelyet katonai erővel garantál.

³³ Besenyő János: Újfajta háború? Internetes hadviselés Grúziában. Sereg Szemle, 6. évfolyam (2008. december), 3. szám, 61–63.

³⁴ 2008 Georgia Russia Conflict Fast Facts. CNN. <http://edition.cnn.com/2014/03/13/world/europe/2008-georgia-russia-conflict/> (Letöltés időpontja: 2015. 10. 04.)

Felmerül a kérdés, hogy a NATO – elvi szinten – melyik Grúziát szeretné felvenni. A „kis” Grúziát (Abházia és Dél-Oszétia nélkül) vagy a „nagyot” (a nemzetközi jog alapján elismert határaival). Az előbbi esetben el kellene ismernie az új realitást, vagyis szembenemennie a NATO és az EU hivatalos álláspontjával, amely szerint „támogatjuk Grúzia szuverenitását és területi integritását a nemzetközileg elismert határain belül”. Ez esetben is felmerül a kérdés, hogy mi történik akkor, ha Grúzia – immár NATO-tagállamként – országegyesítő „szent” háborúba kezd. Ebben az esetben, ha az oroszok katonai értelemben megverik a grúzokat, és nem kerülne sor nagy háborúra a NATO és Oroszország között, akkor a NATO-műveletek elmaradása után az egész világ a Washingtoni Szerződés 5. cikkének komolytalanságával foglalkozna. Precedens keletkezne arra, hogy az 5. cikk szerinti műveletek attól függően valósulhatnak meg vagy sem, hogy ki az ellenség. Másképpen fogalmazva: úgy látszana, hogy Oroszország ellen nincs 5. cikk.

Ha pedig sor kerülne egy nagy NATO-beavatkozásra, akkor a felek óriási károkat okoznának egymásnak, majd – nagy valószínűséggel – atomfegyverek bevetésére is sor kerülne. Ez senkinek sem lehet érdeke.

A másik elvi lehetőség, hogy a szövetség a „nagy” Grúziát venné föl, vagyis a szakadár régiókkal, a NATO-tagságot nem támogató lakossággal és az ott állomásozó, katonai garanciát adó orosz katonasággal együtt. Ez abszurdum, arról nem is beszélve, hogy nem oldja meg az Oroszországgal folytatott területi konfliktus problematikáját, amelyet az előbbieken vázoltam.

Összességében megállapítható, hogy a szofisztikált orosz birodalmiság hatékonyan gátolja Grúzia NATO-tagságát, ugyanakkor nem terjeszkedett túl. Ez „profi” orosz külpolitikára vall, ezzel szemben a grúz „dilettáns”.

Az előbbieken vázolt, Oroszországgal fennálló területi konfliktussal kapcsolatos problematika érvényes az orosz–ukrán konfliktus esetében is.

Ukrajna

A hivatalos orosz álláspont szerint Oroszország nem részese az ukrán konfliktusnak. Putyin egy televíziós interjújában azt állította, hogy „egyetlen orosz katonai tanácsadó sincs Ukrajnában”. A valóság azonban az, hogy orosz politikai, gazdasági és katonai beavatkozás nélkül sem a nemzetközi jog által el nem ismert krími „önrendelkezés”, sem pedig a kelet-ukrajnai szakadárók *de facto* önálló államisága nem valósulhatott volna meg. A megvalósításban a szofisztikált orosz birodalmiság számos eleme fellelhető.

Oroszország a Krím visszavételével és a kelet-ukrajnai szakadárók támogatásával területi vitát is létrehozott Ukrajnával. A krími orosz beavatkozás, mivel az orosz katonák csapatjelzés nélkül jöttek be és foglalták el az ukrán katonai objektumokat egyetlen puskalövés nélkül(!), mesterinek tekinthető. Oroszország évek óta kidolgozott műveleti tervekkel rendelkezett a krími beavatkozásra, de mivel ezek a tervek titkosak, nehéz lenne ezt az állítást hivatkozással bizonyítani. Oroszország a megfelelő történelmi pillanatban elővette és szokatlanul sikeres módon végre is hajtotta a műveleti tervekben foglaltakat. Orosz értékelés szerint történelmi igazságtétellel visszavette az oroszoknak tekintett Krímet, korrigálta Hruscsov ajándékozással kapcsolatos hibáját, megbüntette az oroszellenes, nyugatbarát, nacionalista Ukrajnát. Oroszország megakadályozta, hogy az ukránok felbontsák a flottaegyezményt, illetve azt, hogy a NATO hadihajói Szevasztopolban köthessenek ki, ahonnan már elég nehéz lenne „kifüstölni” őket.

A krími orosz katonai beavatkozás csapatjelzés nélkül történt, de az orosz katonák többi felszerelése változatlan maradt, így bizonyíthatóvá, de tagadhatóvá is vált az orosz beavatkozás. Az orosz felszerelés változatlanul hagyására azért volt szükség, mert az ukrán katonáknak pontosan tudniuk kellett, hogy nem egy „szedett-vedett népséggel” állnak szemben, hanem nagyrészt orosz különleges alakulatokkal, amelyekkel szemben nincs esélyük. Ezért is fordulhatott elő, hogy az ukrán katonák tűzharc nélkül adták fel bázisaikat.

Kelet-Ukrajnában viszont az orosz katonák már zsákmányolt, utánvarrott, vagy vadász-boltban stb. vásárolt ruházattal, hamisított személyazonossági okmányokkal és ukránok által is használt haditechnikai eszköztípusokkal vannak jelen. A szakadárok gondoskodtak fedőtörténetekről arra vonatkozóan, hogy hogyan jutottak a haditechnikához (hadizsákmány, ukrán javítóbázis elfoglalása stb.). Az Oroszország által irányított szakadárok Szlovjanszk feladásakor még azt is eljátszották, hogy hamarosan elveszítik a háborút. Mindemellett Oroszország a Geraszimov-doktrínában említett egyéb módszerek széles tárházával destabilizálja Kijevet.

Míndezen biztosítja orosz részről a tagadhatóságot, a kétértelműséget, ugyanakkor a kifinomult birodalmi orosz kül-, gazdaság- és katonapolitikára példák széles tárházát adja.

Szíria, Északi-sarkvidék

Az eddigiekben a kortárs putyini Oroszország birodalmiságának elemzése során a posztszovjet „közel-külföldön” lezajlott konfliktusok egy részének elemzésével foglalkoztunk. Egyes elemzők Oroszországot „regionális középhatalomnak” tekintik, aminek forrásaként az orosz atomfegyverek meglétét jelölik meg (az általuk elavultnak tekintett orosz hagyományos fegyvereket és képességeket e szerzők érdemben figyelembe se kívánják venni), az orosz gazdaság teljesítményét pedig igyekeznek a fosszilis energia exportjából származó bevételekre leszűkíteni.

A putyini Oroszország szíriai katonai beavatkozása a nyugati nagyhatalmak, főként az Amerikai Egyesült Államok ellenkezése ellenére bizonyítja, hogy Oroszország kész és képes katonai erő bevetésével érvényt szerezni nemzeti érdekeinek, és nemcsak a posztszovjet „közel-külföldön”, hanem a világ távolabbi térségeiben is.³⁵

Az északi-sarki jég növekvő mértékű olvadásával a klímaváltozás olyan új helyzetet teremtett, amely felveti a sarkvidék fosszilis energiaforrásainak kitermelhetővé válását és új, korábban nem hajózható kereskedelmi útvonalak létesítését. Az ezzel kapcsolatos nagyhatalmi játszmába Oroszország is beszállt, többek között hivatalos igények benyújtásával az Északi-sarkvidék területeinek hovatartozásával kapcsolatban. Itt mindenekelőtt a kontinentális talapzat határainak megállapításáról van szó, ami vitatott kérdés. Az északi területek növekvő militarizálása révén Oroszország katonai erővel is igyekszik nemzeti érdekei megvalósítására, minimális értelmezésben nyomásgyakorlás szintjén.

³⁵ Szíria nemcsak stratégiai, de nemzetbiztonsági szempontból is kiemelten fontos az oroszoknak, mivel ott nagyon sok orosz állampolgárságú, illetve a posztszovjet térségből származó (dagesztáni, csecsen, oszét, türkmén stb.) radikális iszlamista harcol az ISIS oldalán. Putyin a túlságosan is megengedő európai migránspolitikából tanulva – amelynek eredményeként több terrorista múlttal rendelkező iszlamistát engedtek letelepedni az európai országokban, akik komoly biztonsági kockázatot jelentenek – nem kívánja ezeket az elemeket Oroszországba, illetve az Eurázsiai Unióba beengedni, velük Szíriában kíván leszámolni. Lásd: Besenyő János: Not the invention of ISIS: Terrorists among immigrants. *Journal of Security and Sustainability Issues*, (2015) Volume 5, Number 1, 5–20.

OROSZORSZÁG KATONAI, HADIIPARI EGYÜTTMŰKÖDÉSE A VILÁG SZÁMOS ORSZÁGÁVAL

A teljesség igénye nélkül említhető, hogy Oroszország – a posztszovjet térségen kívül – katonai, hadiipari együttműködést folytat Egyiptommal, Indiával, Iránnal, Kínával, Kubával, Szaúd-Arábiával stb. A felsorolt országoknak a kortárs világrendben megjelenített súlya, elhelyezkedése, továbbá az a tény, hogy Oroszország második a globális fegyverexport listáján,³⁶ arra engednek következtetni, hogy az orosz nagyhatalmisággal, illetve birodalmisággal mint globális tényezővel kell számolnunk.

OROSZORSZÁG HAGYOMÁNYOS KATONAI KÉPESSÉGEINEK HELYE A VILÁG KATONAI RANGLISTÁJÁN

Szakértők Oroszország katonai képességeit az Amerikai Egyesült Államok után a másodiknak értékelik. A Global Firepower helyzetértékelésének külön érdekessége, hogy az oly sokat emlegetett orosz nukleáris csapásmérő képességet (mint ahogy az összes többi nukleáris hatalomét sem) nem veszi figyelembe, „mivel ez az összehasonlítás alapját semmisítené meg”.³⁷ Ennek megfelelően a Global Firepower értékelése „szigorúan a hagyományos katonai képességekre koncentrál”.³⁸ A hagyományos katonai képességeket tekintve a második helyen lévő Oroszországgal kapcsolatban (a nukleáris csapásmérő képességekről nem is beszélve) nehéz amellet érvelni, hogy csupán középhatalom lenne.

Az említett példák azt igazolják, hogy Oroszország a nagyhatalmakkal, sőt a magát egyedül maradt szuperhatalomnak tekintő Amerikai Egyesült Államokkal is kész konfrontációra, és nemcsak a posztszovjet „közel-külföldön”, hanem korlátozott globális ambíciókkal a világ számos pontján. Mindez azt jelenti, hogy Oroszország nagyhatalomként viselkedik, ami nem korlátozódik a „közel-külföldi” regionális érdekekre. Az orosz birodalmiság tehát nagyhatalmi szinten, korlátozott globális ambíciókkal jelenik meg.

KÖVETKEZTETÉSEK

A nyugati civilizációnak az Oroszországgal folytatott különböző kapcsolatai során feltörekvő, eredményes orosz nagyhatalmisággal, illetve újjáéledt, mély hagyományokkal rendelkező, szofisztikált orosz birodalmisággal kell számolnia.

Az orosz mentalitás nyugati meg nem értésének mély, történelmi okai vannak. Az eltérő mentalitás miatti különbségek áthidalása mindkét fél részéről több empátiát, nyitottságot és kompromisszumkészséget igényel.

Az ENSZ BT tagjaként birodalmi ambíciókat tápláló, nagyhatalmi státusban lévő, öntudatára ébredt, képességeit egyre hatékonyabban kibontakoztató putyini Oroszország együttműködése nélkül, vagy akarata ellenére a világ legtöbb fontos biztonságpolitikai problémája nem oldható meg.

A nyugati világnak Oroszország alárendelt szerepbe kényszerítése – legalábbis a Nyugat erre irányuló törekvése – alapjaiban elhibázott politika. Sem az orosz mentalitás, sem a

³⁶ US and Russia remain world's biggest arms exporters – study. Russia Today. <http://www.rt.com/business/241005-russia-second-arms-exporter/> (Letöltés időpontja: 2015. 10. 03.)

³⁷ The GFP top 10. Global Firepower. <http://www.globalfirepower.com/> (Letöltés időpontja: 2015. 10. 02.)

³⁸ Uo.

történelmi hagyományok, sem Oroszországnak a világ nagyhatalmi struktúrájában elfoglalt helyzete, sem a putyini vezetés kvalitásai alapján nem feltételezhető, hogy Oroszország feladná létformájának alapjait és alárendelődné a Nyugat akaratának.

Ha mégis sikerülne Oroszországot a nyugati világ akaratának elfogadására különböző eszközökkel rákényszeríteni, az csak az általunk ismert Oroszország beláthatatlan következményekkel járó destabilizálódásának útján valósulhatna meg. Mindez számos, előre nem látható, katasztrofális következménnyel járna nemcsak Oroszország, hanem a Nyugat számára is.

Az Oroszország destabilizálására irányuló nyugati – főleg amerikai – törekvés az esetleges, látszólagos „eredmények” ellenére ellenkezik a nyugati világ, és kiemelten Európa, valós érdekeivel. Európa érdekei az Oroszországgal való együttműködést követelik meg.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Adomanis, Mark: *Russian Military Spending: Drawing Blood From A Stone*. Forbes, 2015. <http://www.forbes.com/sites/markadomanis/2015/05/19/russian-military-spending-drawing-blood-from-a-stone/>
- Besenyő János: *Not the invention of ISIS: Terrorists among immigrants*. Journal of Security and Sustainability Issues, Volume 5, Number 1, 2015, 5–20.
- Besenyő János: *Újfejta háború? Internetes hadviselés Grúziában*. Sereg Szemle, 6. évfolyam (2008. december) 3. szám, 61–6344 280
- Blank, Stephen: *Russia's Military Doctrine Reflects Putin's Paranoia and Siege Mentality*. Eurasia Daily Monitor, Volume 12, Issue 2. http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=43237&cHash=cf5f42c2c2c25a411960bc1adf004c81#_Vkneh9KCtK4
- Bobrova, Elena: *Great Russian literature .probes the ultimate questions of human life'*. Russia Beyond the Headlines. http://rbth.co.uk/literature/2015/06/19/great_russian_literature_probes_the_ultimate_questions_of_human_li_47025.html
- Buck, Alexandra: *The Prettier Sex: Understanding Gender Roles in Russia*. Berkley Center for Religion, Peace & World Affairs. <http://berkeleycenter.georgetown.edu/letters/the-prettier-sex-understanding-gender-roles-in-russia>
- Coalson, Robert: *Top Russian General Lays Bare Putin's Plan for Ukraine*. Huffington Post. http://www.huffingtonpost.com/robert-coalson/valery-gerasimov-putin-ukraine_b_5748480.html
- Cserepahin, Jurij: *Как преодолеть конфликт между Западом и Россией*. Antifashist. <http://antifashist.com/item/kak-preodolet-konflikt-mezhdu-zapadom-i-rossiej.html>
- De Jong, Nikolaas: *Russia And The West*. The Brussels Journal. <http://www.brusselsjournal.com/node/5145>
- Diligensky, Guerman – Chugrov, Sergei: *'The West' in Russian Mentality*. Office for Information and Press, Brussels, Institute of World Economy and International Relations, Moscow, 2000. <http://www.nato.int/acad/fellow/98-00/diliguenski.pdf>
- Dugin, Alekszandr: *О Новороссии и вводе войск. Геополитический анализ*. Novorossia. <http://novorossia.su/ru/node/3321>
- Geraszimov, Valerij: *Ценность науки в предвидении, Новые вызовы требуют переосмыслить формы и способы ведения боевых действий*. VPK News, <http://www.vpk-news.ru/articles/14632>

- Gotev, Georgi: *Polish MEP: Russians have no respect for human life*. EurActiv. <http://www.euractiv.com/sections/global-europe/polish-mep-russians-have-no-respect-human-life-312996>
- Horváth Róbert: *Érdelem és végzetes tévedések: Alexandr Dugin*. Isteni város. <http://www.istenivaros.hu/roberthorvath/dugin.html>
- Pulvers, Roger: *Putin's siege-mentality Russia now firmly in the grip of a 'cold civil war'*. The Japan Times, 2012. 09. 09.
<http://www.japantimes.co.jp/opinion/2012/09/09/commentary/putins-siege-mentality-russia-now-firmly-in-the-grip-of-a-cold-civil-war/#.VknfqtKCtK4>
- Satter, David: *Russia Needs to Learn the Value of Human Life*. Hudson Institute. <http://www.hudson.org/research/10482-russia-needs-to-learn-the-value-of-human-life>
- Specter, Michael: *Dr. Dostoyevsky's Diagnosis, Deep in the Russian Soul, a Lethal Darkness*. The New York Times, 1997. 06. 08.
<http://www.nytimes.com/1997/06/08/weekinreview/deep-in-the-russian-soul-a-lethal-darkness.html>
- Virág Attila: *Elgázolt szuverenitás*. Politikatudományi Intézet, PhD-értekezés, 116. http://phd.lib.uni-corvinus.hu/745/1/Virag_Attila.pdf
- Vitale, Alessandro: *Russia and the West: The Myth of Russian Cultural Homogeneity and the 'Siberian Paradox'*. The Telos Press, 25 January 2013. <http://www.telospress.com/russia-and-the-west-the-myth-of-russian-cultural-homogeneity-and-the-siberian-paradox/>
- Yermakova, Anastasia: *Opinion: Why sanctions against Russia do not fully achieve the desirable outcome*. The Drayton Tribune. <http://www.draytontribune.com/opinion-why-sanctions-against-russia-do-not-fully-achieve-the-desirable-outcome/>